

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัว

บนเกาะโทะกุโนะชิมะ*

ชนชาติ คิตัสาร**
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ในปัจจุบันมีความซับซ้อนและหลายรูปแบบ สัตว์มีความหมายในเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจด้วย ประเพณีชนวัวของเกาะโทะกุโนะชิมะเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการใช้สัตว์ในเชิงวัฒนธรรม วัวชนที่เก่งมีประวัติการแข่งขันดี นอกจากจะให้ผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรม ยังให้ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่เจ้าของ กล่าวคือยังชนเก่งก็จะมีราคาแพง ในทางกลับกัน หากวัวชนต่อสู้ไม่ได้อีกราคาก็จะตกลง แสดงให้เห็นว่า ผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรมของวัวชนสัมพันธ์กับผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ นอกจากนี้ เกาะโทะกุโนะชิมะไม่ได้มีแต่วัวชน หากยังมีวัว “ผลิต” หรือวัวพันธุ์เนื้อเพศเมียที่เลี้ยงเพื่อผลิตลูกวัวไว้จำหน่าย วัว “ผลิต” ให้ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่เจ้าของเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเจ้าของไม่ได้ผูกพันกับมันมากไปกว่าการเป็น “คู่สัตว์” เมื่อมองจากมุมมองเรื่องเพศของวัวพบว่า วัวเพศผู้มีความหมายหรือให้ผลประโยชน์แก่เจ้าของมากกว่าเพศเมีย เพราะเป็นได้ทั้งวัวชนและวัวเนื้อที่ราคาแพง ส่วนวัวเพศเมียแทบไม่ได้รับการยกย่องว่ามีความสำคัญหรือมีคุณค่ามากไปกว่าการเป็นแม่วัวเพื่อผลิตลูกวัว เมื่อทำหน้าที่ต่อไปไม่ได้ก็จะถูกจำหน่ายออกในราคาถูกเพื่อนำไปฆ่า

คำสำคัญ

เกาะโทะกุโนะชิมะ วัวชน วัวผลิต ผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรม ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

* บทความนี้ได้รับทุนสนับสนุนในการเขียนบทความจากโครงการมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติรหัส HS1025A ทุนในการเดินทางไปเก็บข้อมูลที่เกาะโทะกุโนะชิมะ ในช่วงเดือนมกราคมและเมษายน-พฤษภาคม ค.ศ. 2008 จาก the Japan Foundation และได้รับคำแนะนำและความช่วยเหลือในการทำวิจัยอย่างดียิ่งจาก Mr.Endoh Satoshi ชาวเกาะผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ตลอดจน Professor Ikeya Kazunobu ศาสตราจารย์ประจำพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาแห่งชาติประเทศญี่ปุ่น ผู้วิจัยขอแสดงความคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนชาติ คิตัสาร ที่อยู่: สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330, e-mail: chomnards@chula.ac.th

The Relationship between Human Beings and Bulls on Tokunoshima Island*

Chomnard Setisarn**
(Faculty of Arts, Chulalongkorn University)

Abstract

Recently, there has developed a considerable interest in the relationships between human beings and animals in terms of their complexity and variety. Animals have significance not only in business but in cultural dimensions also. The bullfighting tradition of Tokunoshima Island is a good example of the use of animals to transfer desirable cultural meanings. The fighting bull itself has significant value for its owner—a strong bull with a high profile in competitions will provide cultural value by acting as a status symbol for its owner. Strength in competitions equally means a good selling price for the bull. Conversely, a weak bull has less status and lower value in both the fields of culture and commerce. Hence, it can be illustrated that there is a direct correlation between a fighting bull’s cultural value and its selling price. In Tokunoshima Island not only bulls are raised. So-called “productive cows”, adult female cows that are large and are kept on farms for producing offspring, are

raised as well. The “productive cow” is raised only for the sake of “livestock” since it has no special bonds between the owner and the cow. In respect to the gender of this kind of animal, it is obvious that a bull is more culturally appreciated and will get a higher selling price than a cow, since a bull can be raised to be both a strong fighting bull and a high-cost meat bull. On the other hand, when a cow gets older and becomes useless, it will be sold at a very low price and finally be killed in a slaughterhouse.

Key words

Tokunoshima Island, fighting bull, productive cow, cultural value, commercial value

* This article was financially supported by National Research University Project of Thailand (HS1025A) and was made possible to conduct fieldwork on Tokunoshima Island in January and April-May 2008 through financial support from the Japan Foundation. I would like to thank Mr.Endoh Satoshi and the informants of the Island, and Professor Ikeya Kazunobu from National museum of Ethnology who generously helped with this research.

** Assistant Professor Dr. Chomnard Setisarn, Address: Japanese Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok 10330, e-mail: chomnard.s@chula.ac.th

1. บทนำ

คนกับสัตว์มีความสัมพันธ์กันมายาวนาน ตั้งแต่โบราณกาล รูปแบบของความสัมพันธ์มีการพัฒนาจากที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน เช่น ผู้ล่ากับผู้ถูกล่า ผู้เลี้ยงกับผู้ถูกเลี้ยง ผู้ใช้กับผู้ถูกใช้ กลายเป็นรูปแบบอันซับซ้อนและหลากหลายมิติ จึงอาจกล่าวได้ว่า ในสังคมปัจจุบันสัตว์ไม่ได้เป็นเพียงแค่ “สิ่งมีชีวิต” หากแต่มีความสำคัญและถูกหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ทั้งในเชิงการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การมองความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ก็คือการมองการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมนั่นเอง (菅 2009: 1)

ความสำคัญของสัตว์ในเชิงวัฒนธรรมมีตั้งแต่ความเชื่อต่างๆ ที่มีต่อสัตว์ การเคารพบูชาสัตว์ในฐานะเทพเจ้า การนำสัตว์มาใช้ในพิธีกรรม เช่น การใช้สัตว์บูชาขี้ผึ้ง การใช้สัตว์เลี้ยงหาย ไปจนถึงการนำสัตว์มาเป็นเพื่อนคู่ชีวิต (companion animal) หรือใช้ในการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วย (animal therapy) ในสังคมปัจจุบัน แต่ถึงแม้ว่าสัตว์จะถูกยอมรับว่ามีความหมายในเชิงวัฒนธรรมในขณะเดียวกัน สัตว์ก็ยังถูกใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจด้วย เช่น มีการทำฟาร์มเลี้ยงไก่ หมู วัว ฯลฯ เพื่อผลิตสัตว์เหล่านั้นเป็นจำนวนมากในการตอบสนองความต้องการบริโภคในปริมาณที่สูง การล่าสัตว์เพื่อเอาหนัง ขน เขาไปทำอาหารหรือเครื่องประดับ สัตว์ที่ยังมีชีวิตถูกขายเป็นสินค้าในฐานะสัตว์เลี้ยง (pet) อีกทั้งสัตว์ยังถูกใช้ประโยชน์ในเชิงการเมือง เช่น การใช้หมีแพนด้าเป็นทูตสันถวไมตรี การใช้ช้างเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ

การชนวัวซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านของญี่ปุ่นจัดเป็นการใช้สัตว์ในเชิงวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อ เห็นได้จากประเพณีชนวัวของเกาะโอะกิ (隠岐島) ซึ่งจัดขึ้นเพื่อถวายเทพในศาลเจ้าปีละ 2 ครั้ง และการชนวัวในท้องถิ่นเอะชิโงะ (越後) ซึ่งในอดีตจัดขึ้นในช่วงเทศกาลบง (盆)¹ และจูโงะยะ (十五夜)² เพื่อถวายเทพผู้พิทักษ์หมู่บ้าน และถึงแม้การชนวัวในพื้นที่อื่นๆ เช่น จังหวัดโอกินาวา (沖縄) จังหวัดอิวาเตะ (岩手) เกาะโทะกุโนะ-ชิมะ (徳之島)

เมืองอุวะจิมะ (宇和島市) เกาะฮะชิ-โจจิมะ (八丈島) ที่ยังสืบทอดมาจนทุกวันนี้แทบไม่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่บ่งชี้ว่าเกี่ยวพันลึกซึ้งกับพิธีกรรมชินโต แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า การชนวัวเป็น “ประเพณี” หรือนัยหนึ่ง “วัฒนธรรม” ที่สืบทอดกันมาช้านานและยังได้รับความนิยมอย่างสูงจากชาวญี่ปุ่นในท้องถิ่น เจ้าของวัวชน คนเลี้ยงวัวชน ตลอดจนผู้ชื่นชอบการละเล่นนี้รักและผูกพันกับวัวชนที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ในความหมายดังกล่าว วัวชนอาจจัดเป็น “สัตว์เลี้ยง” ประเภทหนึ่งเฉกเช่นสุนัข แมว กระต่าย และทำให้วัวชนมีความหมายในเชิงวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม วัวนั้นได้ชื่อว่าเป็นปศุสัตว์หรือสัตว์ที่มนุษย์นำมาเลี้ยงเพื่อผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น เพื่อใช้งาน เป็นอาหาร วัวชนจึงมีความหมายในเชิงเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย

¹ เทศกาลที่จัดขึ้นในช่วงวันที่ 15 เดือน 7 ตามปฏิทินทางจันทรคติ เป็นเทศกาลที่เกิดจากการผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ว่า การถวายภัตตาหารให้พระสงฆ์ ในวันดังกล่าวจะเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่พ่อแม่ทั้งในชาติก่อนและชาตินี้ กับความเชื่อพื้นบ้านของญี่ปุ่นที่ว่า วิญญาณบรรพบุรุษจะมาเยือนครอบครัวในช่วงดังกล่าว จึงต้องมีการต้อนรับ บูชาแล้วจึงส่งวิญญาณกลับ

² หมายถึงวันที่ 15 เดือน 8 ตามปฏิทินทางจันทรคติ จะมีการจัดพิธีไหว้พระจันทร์ทั่วประเทศเพราะเป็นช่วงที่เชื่อกันว่าพระจันทร์จะสุกสว่างสวยงาม ได้รับอิทธิพลจากประเพณีไหว้พระจันทร์ของประเทศจีน

ผู้วิจัยมองว่า การมีความหมายในเชิงซ้อนของว้าวในประเพณีชนว้าวของญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่น่าสนใจ จึงได้เลือกศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับว้าวในพื้นที่เกาะโทะกุโนะชิมะ อำเภอโอมิยะ จังหวัดคาโงชิม่า (鹿児島県大島郡徳之島) ซึ่งเป็นหนึ่งในไม่กี่แห่งในประเทศญี่ปุ่นที่ยังมีการสืบสานประเพณีการชนว้าวมาจนถึงปัจจุบัน มีการแข่งขันรายการใหญ่และเล็กถึงปีละ 15-20 ครั้ง แต่ละครั้งจะมีผู้สนใจเดินทางไปชมจากทั่วประเทศญี่ปุ่น ที่สำคัญคือชาวเกาะเองยังภูมิใจในประเพณีของตนและร่วมใจกันอนุรักษ์ไว้อย่างเหนียวแน่น

2. วัตถุประสงค์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและระเบียบวิธีวิจัย

ที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาวัยเกี่ยวกับชนว้าวบนเกาะโทะกุโนะชิมะไว้จากหลากหลายแง่มุม งานวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น เช่น งานของอิชิอิ ทัซึโยะมิ (石井幹) ซึ่งกล่าวว่า การชนว้าวเป็น “นะงุชะมะ” (慰め) หรือการละเล่นเพื่อย่อยใจของเกษตรกรผู้อาศัยในดินแดนทางไกล ปราศจากสันหนากการเช่น ภูเขา เกาะ และมีสัมพันธ์แนบแน่นกับความเป็นมาของการเลี้ยงสัตว์ ทว่าการชนว้าวในปัจจุบันส่วนใหญ่มุ่งเน้นปัจจัยด้านธุรกิจการค้าจนแทบจะแยกขาดจากเกษตรกรรมไปแล้ว เกาะชนว้าวบนเกาะโทะกุโนะชิมะก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือเป็นกิจกรรมเพื่อความบันเทิงของเกษตรกรมาแต่โบราณ ต่อมาในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อชาวเกาะที่มำค้าขายในภูมิภาคโอซาก้าและโกเบประสบความสำเร็จ สามารถซื้อว้าวราคาแพงกลับไปยังเกาะ การชนว้าวบนเกาะจึงเริ่มศีกคักและมีความเป็นธุรกิจมากขึ้น (石井 1989, 1990a, 1990b) งานวิจัยด้านมานุษยวิทยาสังคมที่น่าสนใจ ได้แก่ บทความของ

โซะงะโทรุ (曾我亨) ซึ่งกล่าวถึง ความสนุกของการชนว้าวต่างจากการละเล่นที่นำสัตว์มาต่อสู้กันประเภทอื่นๆ เช่น การชนไก่ กัดปลา กัดแมงมุม เพราะการละเล่นเหล่านั้นมีปัจจัยด้านการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องค่อนข้างสูง ในขณะที่การชนว้าว โดยเฉพาะการชนว้าวบนเกาะโทะกุโนะชิมะเป็นเรื่องของ “ความเป็นหนึ่งเดียว” ระหว่างเจ้าของว้าวกับว้าวชน กล่าวคือ ผลการประเมินใดๆ ที่มีต่อว้าวจะสะท้อนไปถึงตัวเจ้าของ รวมถึงความสามารถในการชนก็จะเป็นตัวบ่งชี้ฐานะของเจ้าของว้าวในวงการว้าวชน และนี่คือหัวใจของความสนุกเพลิดเพลินที่ชาวเกาะได้จากการชนว้าว (曾我 1991) มะทซึยะมะ มิทซึฮิโตะ (松山光秀) ซึ่งเป็นนักคติชนวิทยาและนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชาวเกาะโทะกุโนะชิมะได้รวบรวมข้อมูลคติชนที่สำคัญเรื่องความเชื่อ ข้อห้าม พิธีกรรม คาถา ฯลฯ เกี่ยวกับการชนว้าวบนเกาะที่น่าสนใจไว้มากมาย (松山 2004) ขณะที่ยะมะตะ นะโอะมิ (山田直巳) ได้กล่าวว่าชนว้าวมีหน้าที่ทางสังคมที่สำคัญในเกาะโทะกุโนะชิมะซึ่งมีลักษณะค่อนข้างเป็นสังคมปิดและสมบูรณ์ในตัวเอง กิจกรรมประจำปีของชาวเกาะดำเนินไปโดยมีการชนว้าวเป็นศูนย์กลาง การจัด ชนว้าวช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมบนเกาะให้คึกคักตื่นตัว ทั้งเจ้าของว้าวจะได้รับชื่อเสียงและเกียรติยศอย่างมากหากว้าวของตนแข่งขัน เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การชนว้าวเป็นเครื่องมือสำคัญในการมองสังคมและเศรษฐกิจของเกาะโทะกุโนะชิมะ (山田 2004) ส่วนอิชิกะวะ นะโอะ (石川菜央) ซึ่งศึกษาการชนว้าวในเชิงภูมิศาสตร์สังคมสรุปว่าหน้าที่หลักของการชนว้าวบนเกาะโทะกุโนะชิมะคือการปลูกฝังค่านิยมเชิงประเพณี และ identity (อิชิกะวะแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า「愛郷心」หรือ

“ความรักบ้านเกิด”) ให้แก่คนหนุ่มสาว ทั้งยังเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในและนอกเกาะ ซึ่งเป็นกลไกในการสร้างผู้สืบสานประเพณีนี้ต่อไป เกาะโทกุโนะชิมะจึงไม่มีปัญหาเรื่องผู้สืบสานประเพณีการชนวัวชนเดียวกับที่อื่นในประเทศญี่ปุ่น (Ishikawa 2008)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยข้างต้นส่วนใหญ่ มักเน้นประเพณีการชนวัวหรือเป็นการมองสังคมเกาะโทกุโนะชิมะผ่านการชนวัว แต่ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัวอย่างจริงจัง ทั้งที่เป็นรูปแบบความสัมพันธ์อันเป็นเอกลักษณ์ และนอกจากวัวชนแล้ว เกาะโทกุโนะชิมะก็ยังมีวัวที่เลี้ยงในฐานะปศุสัตว์ซึ่งแม้จะสร้างรายได้สูงให้แก่เกษตรกร แต่ชาวเกาะก็ไม่ได้ดูแลเอาใจใส่เท่าวัวชน งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัวบนเกาะโทกุโนะชิมะผ่านประเพณีการชนวัว โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของวัวกับวัวชน วัวเนื้อกับวัวชน ตลอดจนทัศนคติของชาวเกาะที่มีต่อวัวเพศผู้และเพศเมีย เพื่อนำมาตอบคำถามว่า วัวแต่ละประเภท (วัวชน วัวเลี้ยง วัวเพศผู้ วัวเพศเมีย) มีความหมายอย่างไรในสายตาของชาวเกาะโทกุโนะชิมะ และความหมายเหล่านั้นสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้หรือไม่อย่างไร

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยทางคติชนวิทยา ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้คือการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนามทางคติชนวิทยา (folklore qualitative field research methodology) ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง สังเกต และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลจากภาคสนาม (field data) ของพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง (field site) ก่อนนำข้อมูลดังกล่าวมา

วิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัยต่อไป ซึ่งในกรณีนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เกาะโทกุโนะชิมะเพื่อสัมภาษณ์เจ้าของวัวชน คนเลี้ยงวัว พ่อค้าวัว เกษตรกรผู้ทำฟาร์มวัวเนื้อ และผู้เกี่ยวข้องกับการชนวัว และได้ขอข้อมูลเกี่ยวกับภาพรวมของเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์จากที่ว่าการเมืองต่างๆ ของเกาะโทกุโนะชิมะ นอกจากนี้ยังได้สังเกตการณ์การแข่งขันวัวประจำเดือนเมษายน-พฤษภาคม ค.ศ. 2008 จำนวน 5 ครั้ง พร้อมทั้งรวบรวมประวัติการแข่งขันของวัวชนในรายการดังกล่าว เพื่อนำมาวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัวบนเกาะโทกุโนะชิมะ

นอกจากนี้ บทความนี้ใช้ระบบการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยอันเป็นผลงานวิจัยของคณาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาศาสตร์ และภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยกเว้นคำที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายเช่น โอซาก้า โกเบ โอกินาวา คิวชู อิวาเตะ คาโงชิม่า มียาซากิ เอโดะ ไทโซ โซะวะ ที่จะถอดอักษรตามประเพณีนิยม

3. สภาพทางภูมิศาสตร์และประวัติความเป็นมาของเกาะโทกุโนะชิมะ

เกาะโทกุโนะชิมะเป็นหนึ่งในหมู่เกาะอะมะมิ (奄美群島)³ อยู่ห่างจังหวัดคาโงชิม่าไปทางตะวันตกเฉียงใต้ราว 468 กิโลเมตร บนแนวที่มหาสมุทรแปซิฟิกกับทะเลจีนตะวันออกมาบรรจบกัน มีพื้นที่ 247 ตารางกิโลเมตร ความยาวรอบเกาะ 84 กิโลเมตร และมีประชากรประมาณ 30,000 คน กระจายอยู่ในเมืองทั้งสามได้แก่ เมืองโทกุโนะชิมะ (徳之島町) เมืองอิเซ็น (伊仙町) และเมืองอะมะจิ (天城町) เนื่องจากมีอากาศ

³ กลุ่มเกาะน้อยใหญ่ 5 เกาะที่ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางระหว่างตอนใต้ของจังหวัดคาโงชิม่าบนเกาะคิวชูกับหมู่เกาะโอกินาวา

อบอุ่นตลอดทั้งปี (อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีคือ 21.6 °C) อาชีพหลักของชาวเกาะคือเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกดอกไม้และผักผลไม้เขตร้อน เช่น อ้อย มันฝรั่ง มะระ มะม่วง แก้วมังกร ส้ม ทั้งกัน เกษตรกรส่วนหนึ่งยังเลี้ยงวัวเนื้อไว้ขาย โดยจะขายตอนยังเป็นลูกวัวอายุไม่ถึง 1 ปี ทุกๆ ปีจะมีพ่อค้ามาซื้อลูกวัวของเกาะไปขายยังจังหวัดต่างๆ เช่น คาโงชิม่า มียาซากิ (宮崎) ปีละหลายพันตัว นอกจากนี้การประมงก็เป็นอาชีพสำคัญ เนื่องจากเกาะนี้มีปะการังล้อมรอบทำให้มีปลาอาศัยอยู่มาก จึงมีการจับปลาทั้งแบบน้ำตื้นและน้ำลึก

ชื่อเกาะโทะกุโนะชิมะปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ครั้งแรกใน ค.ศ. 699 สมัยจักรพรรดิเมมมู (文武天皇) โดยหนังสือโอะกุนิฮงจิ (『続日本紀』) ระบุว่า ชาวทะนะ (多禰) ยะกุ (夜玖) อะมะมิ (奄美) โทะกุ (度感 หรือ โทะกุโนะชิมะ) ได้นำของมาถวายจักรพรรดิแห่งราชสำนักยะมะโตะ (大和朝廷) ในยุคดังกล่าว ราชสำนักยะมะโตะได้เริ่มการติดต่อกับจีนโดยการส่งทูตไปส่งถว้ไมตรี การเดินทางนี้จำเป็นต้องอาศัยเส้นทางเดินเรือที่ปลอดภัยผ่านเกาะน้อยใหญ่ทางตอนใต้ของญี่ปุ่น แทนการใช้เส้นทางลัดเลาะไปตามชายฝั่งของเกาหลีซึ่งตอนนั้นมีความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยราบรื่น ทั้งยังต้องการขยายอิทธิพลมายังหมู่เกาะเหล่านี้เพื่อคานอำนาจของจีนที่มีการติดต่การค้าขายกับอาณาจักรริวกิว (琉球王国) และเกาะโดยรอบมาก่อนหน้านั้นแล้ว วิธีผูกสัมพันธ์ที่ราชสำนักใช้คือการปูนบำเหน็จให้แก่ผู้นำชาวของมาถวายด้วยการเลี้ยงดูอุปถัมภ์และแต่งตั้งตำแหน่งทางราชการรวมทั้งให้เงินเดือน ด้วยนโยบายต่างๆ เหล่านี้ทำให้ยะมะโตะเริ่มรู้จักหมู่เกาะทางตอนใต้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อราชสำนักยะมะโตะว่างเว้นจากการส่งทูตไปยังเมืองจีน การติดต่อกับหมู่เกาะทางตอนใต้ก็เริ่มลดลง จนข้อมูลเกี่ยวกับเกาะเหล่านี้แทบไม่ปรากฏในหน้าของเอกสารประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นเป็นเวลาถึง 600 ปี จนกระทั่งหมู่เกาะอะมะมิตกอยู่ภายใต้การครอบครองของอาณาจักรริวกิวในคริสต์ศตวรรษที่ 13 เกาะโทะกุโนะชิมะจึงถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองของอาณาจักรดังกล่าว เมื่ออาณาจักรริวกิวถูกแคว้นซัทซุมะ (薩摩藩) เข้ายึดครองใน ค.ศ. 1609 หมู่เกาะอะมะมิจึงเปลี่ยนมาตกอยู่ใต้อำนาจของขุนนางแคว้นซัทซุมะซึ่งหลังจากนั้นปกครองหมู่เกาะแห่งนี้มาเป็นเวลานานถึง 266 ปี จนกระทั่งรัฐบาลเมจิได้ประกาศยกเลิกระบบแคว้นตั้งจังหวัดขึ้นแทน ในปี ค.ศ. 1871 และมีการนำระบบผู้นำเมืองและหมู่บ้านมาใช้ใน ค.ศ. 1875

ใน ค.ศ. 1946 เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 หมู่เกาะอะมะมิกับโอกินาวาต้องถูกตัดขาดจากประเทศญี่ปุ่นและตกอยู่ใต้การปกครองของกองทัพสหรัฐอเมริกา ผู้คนได้รับความเดือดร้อนจากการขาดแคลนเครื่องอุปโภคและบริโภค เนื่องจากมีการห้ามติดต่อซื้อขายกับแผ่นดินใหญ่ของญี่ปุ่นอย่างเด็ดขาด แต่ด้วยความพยายามของหลายฝ่ายโดยเฉพาะอิสุมิ โฮโร (泉芳朗) ผู้นำ “แนวร่วมเพื่อเรียกร้องให้คืนหมู่เกาะอะมะมิกลับสู่ประเทศญี่ปุ่น” ในที่สุด ใน ค.ศ. 1953 หมู่เกาะอะมะมิกก็ได้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศญี่ปุ่นอีกครั้งโดยขึ้นกับจังหวัดคาโงชิม่า

ในส่วนของเกาะโทะกุโนะชิมะ เมืองคะมะทซุ (亀津町) กับหมู่บ้านฮิงะมิอะมะจิ (東天城村) ได้รวมกันกลายเป็นเมืองโทะกุโนะชิมะในปี ค.ศ. 1958 เมืองอะมะจิเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1961 ตามด้วยเมืองอิเซ็นใน ค.ศ. 1962

4. ประเพณีชนวัวของเกาะโทกูโนชิมะ

4.1 ประวัติความเป็นมา

ไม่ปรากฏแน่ชัดว่า การชนวัวของเกาะโทกูโนชิมะเริ่มขึ้นเมื่อไร แต่กล่าวกันว่า ได้รับอิทธิพลจากการชนวัวของเกาะโอกินาวา การชนวัวในยุคแรกของเกาะนี้น่าจะเป็นการทำประลองกันเพื่อความสนุกสนานระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงวัว ต่อมาจึงพัฒนาเป็นความบันเทิงระหว่างครอบครัว กลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เคียง ไปจนถึงระดับหมู่บ้านและทั่วทั้งเกาะ

ข้อมูลเก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับการชนวัวของเกาะโทกูโนชิมะถูกถ่ายทอดในลักษณะเพลงพื้นบ้านชื่อเพลง “เมบะรุโกโดะกิ” (前原口説) ซึ่งมีเนื้อหาย้อนกลับไปในอดีตเมื่อประมาณสามร้อยกว่าปีก่อนหรือในช่วงกลางสมัยเอโดะ (ค.ศ. 1600-1868) กล่าวถึงการต่อสู้ระหว่างวัวของชาวนาชื่อเมบะรุโอกับวัวมุงเงะยะมะของขุนนางผู้ปกครองเกาะเมบะรุโบเคยถูกงูกัดจนขาข้างหนึ่งพิการแต่ก็ยังยืน

ทำงานและรักวัวเหมือนลูกของตัวเอง วันหนึ่งเมบะรุโบถูกสั่งให้นำวัวของตนมาชนวัวกับวัวของขุนนางซึ่งได้เปรียบในทุกด้าน ชั่ววัวของเมบะรุโบยังถูกกลั่นแกล้งสารพัด เช่น ให้เดินทางมาไกลโดยไม่ให้พักผ่อน แต่ท้ายที่สุดแล้ววัวของชาวนา ก็ชนะ แสดงให้เห็นถึงชัยชนะของชาวนา ต่อข้าราชการผู้กดขี่ชาวบ้านในยุคดังกล่าว (文・松田 1982: 38-39) นอกจากนี้ หลักฐานเกี่ยวกับการชนวัวยังพบได้ในบันทึกประเพณีพื้นบ้านของหมู่เกาะอะมะมิซึชื่อ *นันโดสะทซุวะ* (『南島雑話』) ซึ่งนะโงะยะ ชะเง็นตะ (名越佐源太) เขียนขึ้นเมื่อในช่วง ค.ศ. 1850-1855 ในบันทึกดังกล่าวปรากฏภาพการชนวัว (ภาพที่ 1) และระบุว่า การชนวัวเป็นการละเล่นเพื่อความบันเทิงที่ผู้คนชื่นชอบมากที่สุดเทียบเท่ากับการแข่งซูโมะหรือละครบนเกาะฮอนชู (本州) จัดขึ้นในวันที่ 15 สิงหาคมและ 9 กันยายนของทุกปี⁴

ภาพที่ 1 การชนวัวในนันโดสะทซุวะ (『南島雑話』)



⁴ ในที่นี้ผู้วิจัยอ้างอิงจาก 名越佐源太著 鹿児島県立大島高等学校南島雑話クラブ訳 野尻純一・入佐一俊編 (1997) 『挿絵で見る「南島雑話」』(奄美文庫5) 奄美文化財団 199頁

การชนวัวได้รับความนิยมถึงขีดสุดในช่วงต้นถึงกลางสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868-1912) แต่ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1909 หรือช่วงปลายสมัยเมจิ มีการออกประกาศห้ามทรมานสัตว์ของจังหวัดคาโงชิม่า การชนวัวจึงซบเซาไประยะหนึ่ง แต่กลับคึกคักขึ้นมาใหม่ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1911 เมื่อประกาศดังกล่าวถูกยกเลิกไปเนื่องจากนโยบายสนับสนุนการเลี้ยงปศุสัตว์ ในหนังสือประวัติย่อ *โทะกุโนะมิมะ* (『徳之島小史』) ของชะกะอิ โทะโมะนะโอะ (坂井友直) ตีพิมพ์ ในปี ค.ศ. 1917 กล่าวถึงวัวที่ใช้ชนว่า ต้องเลือกตัวที่รูปร่างใหญ่กำยำล่ำสัน และเลี้ยงไว้เพื่อชนอย่างเดียว ไม่ใช่เป็นแรงงานในการเกษตร มีการดูแลประหนึ่งสมาชิกในครอบครัว ให้อาหารอย่างดีเพื่อขุนให้อ้วน พอใกล้ถึงการแข่งขันก็ต้องเอาเนื้อไก่และไข่ไก่ให้กิน⁵ แสดงให้เห็นว่ามีวัวสำหรับชนโดยเฉพาะตั้งแต่ต้นสมัยไทโช (ค.ศ. 1912-1926) แล้ว อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ยุคโชวะ (ค.ศ. 1926-1989) ในช่วงกลางสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงช่วงหลังสงครามเพ็งสงบลง วัวชนถูกนำไปบริโภคจนแทบหมดเกาะจนในปี ค.ศ. 1948 กลุ่มอาสาสมัครผู้รักวัวได้มารวมตัวกันจัดตั้ง “สหกรณ์วัวชนแห่งเกาะโทะกุโนะมิมะ” (徳之島闘牛組合) ใน ค.ศ. 1967 มีการตั้ง “สมาคมชนวัว” (闘牛協会) ขึ้นในแต่ละเมือง (โทะกุโนะมิมะ อิเซ็น และอะมะจิ) ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการก่อตั้ง “สมาพันธ์ชนวัวแห่งเกาะโทะกุโนะมิมะ” (徳之島闘牛連合会) เพื่อกำกับสมาคมทั้งสามนี้ด้วย

นอกจากการแข่งขันในเกาะ ยังเคยมีการจัดแข่งขันวัวเชื่อมสัมพันธ์กับต่างถิ่นด้วย การ

แข่งขันครั้งสำคัญเช่น การชนวัวซึ่งจัดขึ้นที่สนามเบสบอลนิมิโนะมิยะ (西宮球場) ระหว่างวัวของเกาะโทะกุโนะมิมะกับวัวเมืองอะวะจิในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1961 และกับวัวของเกาะโอะกิในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน ใน ค.ศ. 1972 มีการจัดชนวัวเชื่อมสัมพันธ์กับเมืองอะวะจิครั้งที่ 2 ที่สนามแห่งเดียวกัน (米川 1982: 21) นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 1999-2000 ยังมีการนำวัวของเกาะเดินทางไปแข่งขันยังประเทศเกาหลี เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ในระดับประเทศด้วย แต่ในปีต่อๆ มาก็ต้องยกเลิกไปเพราะการระบาดของโรควัวบ้า (BSE) ทำให้ไม่สามารถเคลื่อนย้ายวัวข้ามประเทศได้

4.2 การชนวัวในปัจจุบัน

จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 การชนวัวมักจัดกันเองตามความตกลงระหว่างเจ้าของวัว โดยมักจัดในช่วงวันหยุดของเกาะตามชายหาดหรือทุ่งหญ้า ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งสหกรณ์วัวชนจึงเริ่มมีการตั้งกฎระเบียบและนำระบบเก็บค่าเข้าชม (ค่าเข้าชมในปัจจุบันคือ ผู้ใหญ่ประมาณ 2,500 เยน เด็กนักเรียนต่ำกว่าชั้นมัธยมต้นประมาณ 1,000 เยน) เข้ามาใช้ ปัจจุบันมีการชนวัวชิงชนะเลิศระดับเกาะปีละ 3 ครั้ง คือในช่วงปีใหม่ วันหยุดยาวเดือนพฤษภาคม (โกลเด็นวีค) และในช่วงฤดูใบไม้ร่วงหรือตรงกับช่วงการฉลองวันที่ 9 เดือน 9 (重陽の節句)⁶ ตามปฏิทินจันทรคติ การจัดแข่งขันระดับเกาะเป็นหน้าที่ของสมาคมชนวัวของแต่ละเมือง นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันอย่างไม่เป็นทางการอีกปีละประมาณ 10-15 ครั้ง

⁵ ในที่นี้ผู้วิจัยอ้างอิงจาก 「徳之島小史」 ใน 坂井友直編著(1993)『奄美郷土史選書』第1巻 国書刊行会 77頁

⁶ โชโยะ โนะ เซ็กกู หนึ่งในพิธีฉลองเทศกาลที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศจีน ราชสำนักญี่ปุ่นเริ่มจัดพิธีครั้งแรกในสมัยนารายโดยมีธรรมเนียมจัดงานเลี้ยงเพื่อชื่นชมดอกเบญจมาศ ต่อมาในสมัยเอโดะการฉลองจึงได้แพร่หลายไปในหมู่ชาวบ้าน ในทางคติชนวิทยา เซ็กกูถือเป็นช่วงจังหวะสำคัญของการปี ความหมายของเซ็กกูจะต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่จะมีการทำพิธีฉลองและถวายอาหารแด่เทพเจ้า

การแข่งขันเหล่านี้เจ้าของวัวจะออกเงินจัดกันเองในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤศจิกายน ซึ่งเป็นช่วงว่างเว้นจากการเกษตร วิธีจัดแข่งขันทำโดย ผู้จัดจะเป็นคน “เปรียบัว” คือพิจารณาความเหมาะสมของวัวที่จะชนกันแต่ละคู่ ก่อนนำข้อเสนอไปปรึกษาเจ้าของวัว ถ้าทั้งสองฝ่ายเห็นชอบก็แข่งกันได้ แต่บางครั้งก็อาจมีการชิงไหวชิงพริบระหว่างเจ้าของวัว ทำให้ตกลงกันยากหรือไม่สำเร็จ ในการแข่งขันแต่ละครั้งจะมีการจัดลำดับ ความเก่งของวัวโดยดูจากองค์ประกอบต่างๆ เช่น ประวัติการแข่งขัน สายพันธุ์ คำวิจารณ์ ฯลฯ บางครั้งมีการนำชื่อตำแหน่งของนักซูโม่ เช่น โยะโกะสุนะ (横綱) โอเสกิ (大関) มาใช้จัดอันดับวัวด้วย อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งเหล่านี้ไม่ใช่ตำแหน่งถาวร จะใช้เฉพาะในการแข่งขันครั้งนั้นๆ

การแพ้ชนะตัดสินโดยดูว่า วัวยังมีใจจะชนต่อหรือไม่ คือหากวัวตัวใดวิ่งหนีไปแล้วไม่หันกลับมาหาคู่ต่อสู้อีก ถูกอีกฝ่ายชนล้มหรือได้รับบาดเจ็บจนสู้ต่อไปไม่ไหวก็จะถูกตัดสินให้แพ้ การแข่งขันแต่ละครั้งอาจใช้เวลาเพียง 10 วินาทีไปจนถึงเป็นชั่วโมงกว่าจะรู้ผลแพ้ชนะ สนามชนวัวเกาะโทกุโนะชิมะมีเส้นผ่านศูนย์กลางราว 20 เมตรและมีลักษณะพิเศษคือมีรั้วเหล็กล้อมรอบ ต่างจากสนามบนเกาะโอกินาวาซึ่งล้อมรอบด้วยเนินดิน ทำให้วัวที่ถูกต้อนไปติดรั้วหนีได้ค่อนข้างลำบาก ได้รับบาดเจ็บได้ง่าย จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ยอมรับกันว่า วัวที่ยืนหยัดอยู่ได้ในวงการชนวัวของเกาะโทกุโนะชิมะจะต้องแข็งแกร่งมาก ในเวลาแข่งขันจะอนุญาตให้พี่เลี้ยงวัวที่เรียกว่า “เซโกะ” (勢子) อยู่ในสนามได้ฝ่ายละ 3 คน แต่มีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่จะยืนอยู่ข้างวัวเพื่อส่งเสียงให้กำลังใจหรือบังคับ หากเหนื่อยจึงค่อยผลักเปลี่ยนให้พี่เลี้ยงที่เหลือนำทำหน้าที่แทน อย่างไรก็ตาม พี่เลี้ยงไม่มีสิทธิ์แตะต้องตัววัวของคู่ต่อสู้อย่างเด็ดขาด

ในการลงแข่งแต่ละครั้งเจ้าของวัวจะได้เงินค่าลงสนาม (fighting money) ทันทีโดยไม่ต้องรอผลการแข่งขัน วัวระดับแชมป์เย็นสจะได้เงินระหว่าง 700,000-1,000,000 เยน ระดับผู้ทำชิงหรือรองแชมป์ได้ประมาณ 500,000 เยน ส่วนวัวชนซึ่งไม่ค่อยเป็นที่รู้จักหรือยังไม่มีประวัติลงแข่งมากนักจะได้ประมาณ 50,000-100,000 เยน เงินเหล่านี้ส่วนใหญ่หมดไปกับการเลี้ยงฉลองทั้งก่อนและหลังการแข่งขัน การซื้อบัตรเข้าชมแจกผู้เกี่ยวข้อง ค่าจัดทำของที่ระลึก เช่น ผ้าขนหนูหรือพัดพิมพ์ชื่อวัว จึงกล่าวได้ว่าค่าลงสนามไม่ได้มากมายเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย การลงแข่งแต่ละครั้งนอกจากเจ้าของวัวจะไม่ได้กำไรแล้วยังขาดทุนด้วยซ้ำ

5. การสำรวจเกี่ยวกับสภาพการเลี้ยงวัวและสำนึกที่มีต่อวัว

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เกาะโทกุโนะชิมะเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงวัวและการชนวัวรวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง คือในระหว่างวันที่ 24-31 มกราคม และ 1-10 พฤษภาคม ค.ศ. 2008 และวันที่ 25-30 มีนาคม ค.ศ. 2011 ได้ชมการแข่งขันรวมทั้งสิ้น 5 รายการ พร้อมทั้งรวบรวมประวัติการแข่งขันของวัวชนที่เข้าร่วมการแข่งขันดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์เจ้าของวัวชนรวมทั้งสิ้น 18 คน (ตารางที่ 1) พูดคุยกับเกษตรกรผู้เลี้ยงวัวทั่วไป พ่อค้าวัว และชาวเกาะซึ่งไม่สนใจการชนวัวและเลี้ยงวัวด้วยจำนวนหนึ่ง ตลอดจนได้ขอข้อมูลเกี่ยวกับภาพรวมของเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์จากที่ว่าการเมืองทั้งสามของเกาะโทกุโนะชิมะ

เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการเลี้ยงวัวและสำนึกที่มีต่อวัวของชาวเกาะโทกุโนะชิมะขอสรุปประเด็นที่ได้จากการสำรวจดังนี้

5.1 วัวผลิตกับวัวชน

โดยทั่วไป วัวบนเกาะโทเกโนะมิมะมีอยู่ 2 ประเภท คือวัวเลี้ยงหรือที่ชาวเกาะเรียกกันว่า “เซะอิซังจิ” (生産牛) ซึ่งแปลตรงตัวว่า “วัวผลิต” หมายถึงวัวเพศเมียที่เลี้ยงไว้เพื่อผลิตลูกวัวพันธุ์เนื้อ

(ต่อไปจะเรียกว่า “วัวผลิต”) กับ “โทจิ” (闘牛) หรือ “วัวชน” หรือวัวเพศผู้ที่เลี้ยงไว้เพื่อการชนวัว (ต่อไปจะเรียกว่า “วัวชน”)

ตารางที่ 1 จำนวนวัวผลิต วัวชน และครอบครัวที่เลี้ยงวัวในแต่ละเมืองบนเกาะโทเกโนะมิมะ

เมือง	จำนวนครอบครัว (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ม.ค. 2008 ยกเว้นเมืองอิเซ็น เป็นข้อมูล ณ วันที่ 1 ต.ค. 2005) (ครัวเรือน)	จำนวนครอบครัว ที่เลี้ยงวัวผลิต (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ม.ค. 2008) (ครัวเรือน)	จำนวนผู้เลี้ยงวัวชน (ข้อมูล ณ วันที่ 27 พ.ย. 2007) (คน)	จำนวนวัวผลิต (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ม.ค. 2008) (ตัว)	จำนวนวัวชน (ข้อมูล ณ วันที่ 27 พ.ย. 2007) (ตัว)
โทเกโนะมิมะ	6,022	230	60	3,664	139
อิเซ็น	3,381	617	134	6,078	252
อะมะจิ	3,150	431	42	3,206	85
รวมทั้งเกาะ	12,553	1,278	236	12,948	476

ที่มา : รวบรวมจากข้อมูลปศุสัตว์ของเมืองโทเกโนะมิมะ อิเซ็น และอะมะจิ ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากแผนกปศุสัตว์ที่ว่าการเมืองโทเกโนะมิมะ อิเซ็น และอะมะจิ

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ในช่วงปลาย ค.ศ. 2007-มกราคม 2008 บนเกาะโทเกโนะมิมะ มีวัวชนอยู่เพียง 476 ตัวเมื่อเทียบกับวัวผลิต (รวมแม่วัวกับลูกวัว) ที่มีอยู่ถึง 12,948 ตัว แสดงให้เห็นว่า วัวชนนับเป็นประชากรส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับวัวผลิตที่เลี้ยงเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจ

วัวผลิตต้องเป็นวัวเนื้อสายพันธุ์ดี มีการลงทะเบียนอย่างถูกต้องครบถ้วนทุกตัวเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตรวจสอบได้ วัวผลิตจะได้รับการผสมเทียมโดยใช้เชื้อพ่อวัวพันธุ์เนื้อที่มีชื่อเสียง (ราคาการผสมเทียมขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของพ่อวัวตัว) โดยเฉลี่ยแม่วัวผลิตจะตกลูกปีละ 1 ตัว ลูกที่เกิดมาถ้าเป็นตัวผู้จะต้องถูกทำหมันเมื่ออายุประมาณ 4

เดือนก่อนนำไปประมูล ลูกวัวที่นำไปประมูลจะอายุประมาณ 8-10 เดือน การประมูลจัดขึ้นปีละ 6 ครั้ง มีพ่อค้าจากทั่วประเทศญี่ปุ่นเดินทางมาเข้าร่วมเพื่อซื้อลูกวัวกลับไปเลี้ยงต่อในพื้นที่ของตน และขายเป็นเนื้อวัวโดยใช้ชื่อตามสถานที่เลี้ยง เหตุที่ชาวเกาะโทเกโนะมิมะไม่เลี้ยงวัวเนื้อเองเนื่องจากสภาพอากาศและภูมิประเทศไม่อำนวย คือไม่มีทุ่งหญ้าที่อุดมสมบูรณ์เพียงพอ ค่าขนส่งอาหารแห้งมาเกาะมีราคาแพง และอุณหภูมิที่สูงเกินไปจนวัวแทบไม่มีไขมันที่จะทำให้เนื้อวัวมีรสชาติอร่อย ส่วนราคานั้น เฉลี่ยแล้วลูกวัวเพศผู้จะขายได้ราคาดีกว่าลูกวัวเพศเมีย

ตารางที่ 2 ราคาประมูลลูกวัวเนื้อ ค.ศ. 1998-2005

		ลูกวัวเพศเมีย		ลูกวัวเพศผู้ (ตอนแล้ว)		รวม	
	ค.ศ.	จำนวนรวม (ตัว)	ราคาเฉลี่ย (เยน)	จำนวนที่ประมูล (ตัว)	ราคาเฉลี่ย (เยน)	จำนวนที่ประมูล (ตัว)	ราคาเฉลี่ย (เยน)
สหกรณ์การ เกษตรโทกะ- โนะชิมะ	1998	1,649	291,471	1,624	368,095	3,273	321,115
	1999	1,720	285,818	1,793	376,668	3,514	332,249
	2000	1,647	292,231	1,801	379,952	3,449	338,210
	2001	1,720	244,057	1,783	308,917	3,504	277,077
	2002	1,852	281,923	1,918	351,278	3,770	317,208
	2003	1,838	311,122	1,834	389,130	3,673	350,140
	2004	1,861	346,349	2,012	437,999	3,874	394,004
	2005	2,040	364,695	2,103	470,149	4,144	418,248
สหกรณ์การ เกษตรอะมะจิ	1998	957	272,555	1,067	364,562	2,024	321,674
	1999	919	286,884	985	372,795	1,904	331,246
	2000	932	302,813	957	379,846	1,889	341,840
	2001	984	244,921	987	307,836	1,972	276,575
	2002	1,010	282,601	1,063	347,473	2,073	315,866
	2003	939	318,605	1,095	390,580	2,036	357,571
	2004	920	367,413	1,086	441,417	2,007	407,553
	2005	1,037	385,003	1,128	467,891	2,165	428,189

ที่มา : 奄美群島農政推進協議会大島支庁農林課『奄美畜産の動向』

หมายเหตุ : 1. ราคานี้ยังไม่รวมภาษีมูลค่าเพิ่ม

2. สหกรณ์การเกษตรบนเกาะโทกูโนะชิมะมี 2 แห่ง คือโทกูโนะชิมะ (รวมเมืองโทกูโนะชิมะกับบิเซ็น) กับอะมะจิ

ลูกวัวเพศเมียส่วนใหญ่ถูกขายเพื่อนำไปเป็นวัวผลิตต่อไป หากเป็นสายพันธุ์ที่ดี คือเป็นลูกของแม่วัวที่มีลูกดกก็จะขายได้ราคาดี (รายซื้อพ่อวัวและแม่วัวจะปรากฏในบัญชีรายซื้อวัวที่ถูกนำมาประมูล) แต่เกษตรกรบางคนก็ขอแม่วัวมาจากคนรู้จักซึ่งก็อาจยกให้โดยไม่คิดมูลค่า แม่วัวจะผลิตลูกให้เจ้าของได้ถึงอายุประมาณ 15 ปี จากนั้นจะถูกขายให้พ่อค้าวัวนำไปฆ่าเอาเนื้อในราคาประมาณตัวละ 100,000 เยน

วัวชนคือวัวเพศผู้ที่โตเต็มที่และไม่ถูกตอน มีการนำวัวหลายสายพันธุ์มาใช้เป็นวัวชนแต่วัวเนื้อมีอยู่มากที่สุด เนื่องจากเป็นสายพันธุ์ที่ตัวใหญ่และรูปร่างดี เนื้อของวัวเนื้อที่ใช้เป็นวัวชนจะเหนียวไม่อร่อย ขายไม่ได้ราคา เพราะไม่ถูกตอน

วัวชนได้รับการเลี้ยงดูดีกว่าวัวผลิต คอกวัวชนส่วนใหญ่มีสภาพสะอาดสะอ้าน อาหารที่เตรียมไว้ก็มีปริมาณมากและหลายชนิด เกษตรกรบางคนเลี้ยงวัวผลิตไว้ในคอกรวมขนาดใหญ่

(ภาพที่ 2) แต่กลับสร้าง “ห้องส่วนตัว” ให้วัวชนไว้ตรงมุมหนึ่งของโรงเลี้ยงวัวเดียวกัน (ภาพที่ 3) เจ้าของวัวบางคนพาวัวของตนไปเดินเล่นริมชายหาดเพื่อเป็นการออกกำลังกาย บ้างก็ติดกล้องวิดีโอไว้ในคอกสำหรับเฝ้าดูวัวได้ตลอด 24 ชั่วโมง เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า เจ้าของวัวชนรักและให้ความสำคัญกับวัวเพียงใด (ภาพที่ 4)

คุณค่าหรือราคาของวัวชน ขึ้นอยู่กับประวัติการแข่งขัน อายุ สายพันธุ์ ฯลฯ ลูกวัวชนเพศผู้จะมีราคาสูงกว่าลูกวัวผลิตขึ้นอยู่กับสายพันธุ์และรูปร่าง ตัวที่ราคาดีจะประมาณ 700,000-900,000 เยน แพงกว่าลูกวัวผลิตอายุไม่ถึง 1 ปี ซึ่งราคาประมาณ 400,000 เยน (ดูตารางที่ 2) เกือบเท่าตัว ในขณะที่ลูกวัวชนเพศเมียแทบไม่มีราคา เมื่อเกิดมา (บางคนซื้อมาจากตลาดประมูลลูกวัวผลิต) ถ้าเจ้าของไม่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นแม่พันธุ์วัวชนก็อาจยกให้คนที่ต้องการไปโดยไม่เสียค่า⁷

ส่วนวัวชนที่โตเต็มที่จะมีราคาตั้งแต่ 500,000 เยน ไปจนถึงหลายล้านเยน วัวระดับแชมป์บางตัวราคาสูงถึง 10,000,000 เยน ในกรณีมีประวัติการแข่งขันดีพอประมาณ โดยเฉลี่ยแล้วจะราคาตัวละประมาณ 2,000,000-4,000,000 เยน ซึ่งแพงพอกับราคารถขนาดใหญ่ แสดงให้เห็นว่า วัวชนไม่ใช่สิ่งที่มีไว้ครอบครองได้ง่ายๆ

นอกจากจะมีราคาแพง วัวชนยังเป็นสัตว์ที่เลี้ยงแล้วไม่คุ้มทุนเพราะราคาตกได้ง่าย แม้วัวชนที่ซื้อมาในราคาเป็นล้านเยน แต่หากได้รับบาดเจ็บ เช่น เขาหัก ถูกแทงหรือถูกกรีดเป็นแผลในการแข่งขันจนชนไม่ได้อีกต่อไป ก็จะถูกส่งไปฆ่ากลายเป็นเนื้อสัตว์ ซึ่งจะไม่ได้อีกต่อไป เพราะเหนียวมีแต่กลิ่นเนื้อ พ่อค้าวัวเล่าว่า เนื้อวัวชนมีราคาเพียงประมาณ



ภาพที่ 2 คอกรวมสำหรับเลี้ยงวัวผลิต ช่องสี่เหลี่ยมที่เห็นกลางภาพคือทางเข้าคอกวัวชน (ถ่ายภาพโดย พุฒิชัย)



ภาพที่ 3 คอกวัวชนที่อยู่ด้านในสุดของคอกวัวผลิตในภาพที่ 2 (ถ่ายภาพโดย พุฒิชัย)



ภาพที่ 4 มอนิเตอร์รับภาพจากกล้องวิดีโอสำหรับดูความเป็นไปของวัวชนในคอก (ถ่ายภาพโดย พุฒิชัย)

⁷ มีคำกล่าวในหมู่ชาวเกาะทะทะกะโนะชิมะว่า วัวชนเพศเมียมีค่าเพียง “นิโซะกุซึมง” (二束三文) ซึ่งหมายความว่า ถูกจนไร้ค่า

200-300 เยนต่อกิโลกรัม หรือคิดเป็นราคาเพียงตัวละ 150,000 เยน นอกจากการบาดเจ็บแล้ว ถ้าวัวชนตัวไหนแพ้ติดกันหลายครั้งราคาก็จะตกลง เว้นแต่วัวที่เคยเป็นแชมป์หลายสมัยราคาจะสูงขึ้น แต่บางครั้งเจ้าของก็ไม่ขายทำกำไร กลับเลี้ยงไว้เป็นพ่อบ้านรุ่นกว่าจะตาย ซึ่งในกรณีนี้จะมีค่าใช้จ่ายสูงมาก ถ้าฐานะไม่ดีจริงก็เลี้ยงไว้ไม่ได้

นอกจากราคาจะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย การรักษาสถานภาพวัวชนบนเกาะโทกูโนชิมะก็ทำได้ยากมาก เพราะต้องชนะติดต่อกันจะแพ้ไม่ได้ เกณฑ์ในการตัดสินว่าแพ้มากหรือน้อยคือแพ้ 2 ครั้งติดต่อกันหรือไม่ (แต่ไม่รวมสถิติการแข่งขันที่อื่นก่อนมาแข่งบนเกาะโทกูโนชิมะ) ตารางที่ 3 แสดงประวัติการแข่งขันของวัวชนที่เข้าร่วมการแข่งขันในเดือนเมษายน-พฤษภาคม ค.ศ. 2008 จำนวน 5 รายการ จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นวัวชนที่มีสถิติแพ้เพียง 0 หรือ 1 ครั้ง (รวมทั้งวัวชนที่เพิ่งลงสนามเป็นนัดแรก) วัวชนที่แพ้ 2 ครั้งขึ้นไปมีจำนวนน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด เกณฑ์แพ้ติดกัน 2 ครั้ง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันของชาวเกาะนี้จึงมีผลต่อค่าและชะตากรรมของวัวชนเป็นอย่างมาก

ยกตัวอย่างเช่น F.K. เจ้าของวัวชนรายที่ 10 ในตารางที่ 4 เล่าว่า เคยซื้อวัวตัวหนึ่งมาในราคา 3,600,000 เยน แต่พอแพ้ติดกัน 2 ครั้ง (ประวัติการแข่งขันรวมชนะ 6 ครั้ง แพ้ 3 ครั้ง) ก็ไม่อยากเห็นหน้าวัวตัวนี้อีก จึงขายออกไปยังเกาะโอกินาวา ในราคาเพียง 500,000 เยน ต้องขาดทุนถึง 3,100,000 เยน

5.2 เจ้าของวัวชน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวเกาะโทกูโนชิมะที่มีวัวชนในครอบครองรวมทั้งสิ้น 18 คน ในจำนวนนี้มีทั้งที่เป็นเพียงคนเลี้ยงหรือเป็นเจ้าของ

แต่ไม่ได้เลี้ยงเอง อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะขอรวมเรียกว่า “เจ้าของวัวชน”

จาก 18 ตัวอย่างในตารางพบว่า เจ้าของวัวชนบนเกาะโทกูโนชิมะมีหลายอาชีพไม่ได้จำกัดเพียงเกษตรกร ตรงกันข้าม เกษตรกรผู้ทำฟาร์มวัวผลิตมีเพียง 3 ราย (ตัวอย่างที่ 3, 8, 9) ถ้ารวมกับเกษตรกรที่ไม่ได้เลี้ยงวัวอีก 4 ราย (ตัวอย่างที่ 12, 13, 14, 17) ก็จะเป็น 7 ราย ซึ่งไม่ถึงครึ่งของข้อมูลทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า เจ้าของวัวชนในปัจจุบันไม่ต้องเป็นเกษตรกรเสมอไป ในทางกลับกัน อาจกล่าวได้ว่า เจ้าของวัวชนทำอาชีพอื่นนอกจากเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามแทบทุกรายที่ได้สัมภาษณ์มีอาชีพและฐานะที่มั่นคง เพราะการเลี้ยงวัวชนต้องใช้เงินมากและไม่ได้กำไร แต่ขาดทุนดังได้กล่าวข้างต้น เจ้าของวัวชนมีอายุเฉลี่ย 40.2 ปี และมีวัวชนเฉลี่ยคนละ 3 ตัว วัย 40 ปีนับเป็นวัยที่เหมาะสมแก่การมีงานอดิเรกเป็นการชนวัว เพราะมีฐานะทางสังคมที่มั่นคง มีวุฒิภาวะ มีความรับผิดชอบ และยังสุขภาพแข็งแรง สามารถดูแลวัวซึ่งเป็นงานที่หนักเองได้

อาจเร็วเกินไปที่จะสรุปว่า มีเกษตรกรที่ทำฟาร์มวัวผลิตเป็นส่วนน้อยที่เล่นวัวชน เพราะเจ้าของวัวชนที่ได้สัมภาษณ์ยังน้อยเกินไป อย่างไรก็ตาม ในจำนวน 3 รายที่ได้พูดคุย U.N. ตัวอย่างที่ 9 เลี้ยงวัวผลิตถึง 80-90 ตัว และ M.H. ตัวอย่างที่ 8 ถึงแม้จะเป็นเจ้าหน้าที่สหกรณ์การเกษตร แต่ก็เลี้ยงวัวผลิต 17 ตัวและวัวชนกว่า 20 ตัว ทั้งสองนับว่ามีวัวในครอบครองมากกว่าเกษตรกรรายย่อยทั่วไปที่เลี้ยงวัวผลิตเฉลี่ย 10 ตัวต่อครอบครัว (คำนวณจากตารางที่ 4) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเกษตรกรรายใหญ่ นับว่าสอดคล้องกับตัวอย่างอื่นๆ คือต้องเป็นผู้มีฐานะดีนั่นเอง

ตารางที่ 3 ประวัติการแข่งขันของวัวที่เข้าร่วมการแข่งขันในช่วง 27 เมษายน-5 พฤษภาคม ค.ศ. 2008

ชื่อการแข่งขัน	จำนวนวัวที่รู้ประวัติการแข่งขัน/จำนวนวัวที่เข้าแข่งทั้งหมด (ตัว)	แพ้ 0 ครั้ง (รวมวัวที่ลงแข่งเป็นครั้งแรก) (ตัว)	แพ้ 1 ครั้ง (ตัว)	แพ้ 2 ครั้ง (ตัว)	แพ้ 3 ครั้ง (ตัว)	แพ้ 4 ครั้ง (ตัว)	แพ้ 5 ครั้ง (ตัว)	แพ้ 6 ครั้ง (ตัว)
การแข่งขันที่ระลึกครบรอบ 50 ปีการปกครองด้วยระบบเมืองและเนื่องในโอกาสต้อนรับผู้ว่าราชการจังหวัด (27 เม.ย. 2008)	14/20	6	7	1	-	-	-	-
การแข่งขันประชันดาวเด่นวัวหนุ่มทั่วทั้งเกาะ (ช่วงเช้าวันที่ 3 พ.ค. 2008)	6/18	4	2	-	-	-	-	-
การแข่งขันชิงแชมป์รุ่นใหญ่ (ช่วงบ่ายวันที่ 3 พ.ค. 2008)	22/22	10	8	2	-	2*	-	-
การแข่งขันชิงแชมป์เกาะและแชมป์รุ่นกลางและการชนวัวชิงแชมป์ประเทศครั้งที่ 11 เมืองอะมะจิ (4 พ.ค. 2008)	26/26	15	5	4	-	-	1***	1****
การแข่งขันชิงแชมป์รุ่นเล็ก (5 พ.ค. 2008)	22/22	9	8	-	1**	-	-	-

หมายเหตุ : * ตัวหนึ่งรวมสถิติการแข่งขันในโอกินาวาคือ ชนะ 3 ครั้ง แพ้ 2 ครั้งด้วย ส่วนอีกตัวหนึ่งกำลังแพ้ติดต่อกัน 3 ครั้ง

** ชนะ 6 ครั้ง แพ้ 4 ครั้ง แต่ในจำนวนนี้รวมสถิติการแข่งขันในโอกินาวาคือชนะ 1 ครั้ง แพ้ 4 ครั้ง เสมอ 1 ครั้งด้วย

*** ชนะ 14 ครั้ง แพ้ 5 ครั้ง

**** ชนะ 21 ครั้ง แพ้ 6 ครั้ง

ตารางที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าของวัชชนที่ได้สัมภาษณ์

เจ้าของวัชชน	อายุ (ปี)	อาชีพ	จำนวนวัชชน (ตัว)	จำนวนวัชผลิต (ตัว)
1. U.T.	42	เจ้าหน้าที่ที่ว่าการเมือง	2	0
2. U.S.	17	นักเรียนมัธยมปลาย	2	0
3. F.T.	31	เกษตรกร	3	9
4. M.K.	45	ผู้จัดการทั่วไปบริษัทขนส่ง	10	
5. S.T.	42	พนักงานสำนักงานไฟฟ้า	1	0
6. T.H.	47	ประกอบธุรกิจส่วนตัว, ช่างไม้	2	0
7. O.J.	25	ธุรกิจก่อสร้าง	3	0
8. M.H.	46	เจ้าหน้าที่สหกรณ์การเกษตร	วัชชน 2+ วัชตัวเมียและลูกที่เลี้ยงเพื่อชน 20	17
9. U.H.	29	เกษตรกร	1	80~90
10. F.K.	93	ประธานบริษัท	2	0
11. F.M.	40	พนักงานบริษัท	2	0
12. F.M.	42	เกษตรกร, ครูสอนดำน้ำ	1	0
13. E.T.	45	เกษตรกร	2	0
14. F.Y.	21	เกษตรกร	1	0
15. S.Y. (คนเลี้ยงวัว)	40	ข้าราชการ	2	0
16. N.M (คนเลี้ยงวัว)	27	ธุรกิจขนส่งอ้อย	3	0
17. U.N. (คนเลี้ยงวัว)	44	เกษตรกร	1	0
18. K.T. (เจ้าของวัว)	48	ผู้จัดการบริษัท	3	0
ค่าเฉลี่ย	40.2	-	3	-

5.3 ความรู้สึกที่เจ้าของวัชชนมีต่อวัวและค่าของวัว

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าของวัชชนในลักษณะที่เปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้เล่าเรื่องของตัวเองโดยเสรี ข้อมูลที่ได้รับจากเจ้าของวัชชนแต่ละคนจึงมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่เป็น

เอกลักษณ์ ในที่นี้ผู้วิจัยขอรวบรวมคำตอบในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้สึกที่เจ้าของวัชชนมีต่อวัวของตนและค่า (ราคาและความสามารถในการด้านอื่นๆ เช่น การเป็นพ่อพันธุ์) ของวัชชนมาแสดง เพื่อให้เข้าใจความหมายของวัวที่มีต่อชาวเกาะโกะกุโนะชิมะได้ดียิ่งขึ้น

5.3.1 ความรู้สึกที่เจ้าของวัวชนมีต่อ วัวชน

ตัวอย่างที่ 7

ผมลงขันกับเพื่อนๆ คนละ 50,000 เยน ซื้อวัวมาเป็นของกลุ่มตัวเอง วัวชนก็เหมือนเป็นงานอดิเรก ทำให้ได้สังสรรค์กับเพื่อนๆ ได้คุยเรื่องวัวกับคนที่ชอบเหมือนกัน การได้ดื่มด้วยกันหลังดูแลให้อาหารวัวเสร็จนับเป็นความสุขอย่างหนึ่ง ผมไม่ได้คิดจะเลี้ยงไว้เพื่อสร้างรายได้

ตัวอย่างที่ 9

ผมเลี้ยงวัวชนตัวนี้เป็นตัวที่สิบแล้ว การชนวัวเป็นงานอดิเรกของผมเหมือนการตกปลา วัวชนเป็นสัตว์ที่น่ารัก น่าหลงใหลเหมือนรถ แต่ถ้าแพ้แล้วจะไม่น่ารัก หรือถ้าไม่สู้ก็ไม่น่ารัก ไม่มีความหมายที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป ผมยังนึกถึงวัวของตัวเองเวลาถูกขายไป ชาวเกาะบางคนมักตามไปดูการแข่งขันของวัวชนที่เคยเลี้ยง แต่ถ้ามันสู้ไม่ดี ไม่สง่างามก็ถึงกับขอให้เจ้าของใหม่ฆ่าทิ้งเสีย วัวแบบนี้จะถูกขายให้พ่อค้าวัวเพื่อเอาไปทำเนื้อสับ

ตัวอย่างที่ 11

สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงคือความรู้สึกตอนวัวชนะ มันเป็นวินาทีที่น่าภาคภูมิใจของเจ้าของวัว ไม่รู้เหมือนกันว่าคนที่เล่นพนันวัวรู้สึกอย่างไร แต่ผมชนวัวเพราะความภูมิใจในชัยชนะมากกว่า

เจ้าของวัวจะร้องไห้ไม่ว่าวัวจะแพ้หรือชนะ เพราะวัวชนเปรียบเหมือนสมาชิกในครอบครัว สำหรับผม วัวชนเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต เหมือนกันเพราะอะไร แต่มันมีเสน่ห์ดึงดูดผมมาก ได้ยินว่าในต่างประเทศมีการนับถือวัวเป็นเทพเจ้า ผมว่าน่าจะเป็นความรู้สึกทำนองเดียวกัน เจ้าของวัวชนส่วนใหญ่มองว่า วัวชนเป็นรางวัลที่แบ่งภาคมาจากตัวเอง จึงเอาชื่อพ่อหรือชื่อตัวมาตั้งให้

มัน อย่างไรก็ตาม วัวชนต่างจากวัวผลิต ความจริงการมีวัวผลิตจะทำให้ร่ำรวย ส่วนวัวชนนั้น พุดตรงๆ คือมีแต่ขาดทุน ถึงได้ค่าลงสนามมาก็ไม่พอ

นอกจากวัวแล้ว ที่บ้านผมยังเลี้ยงสุนัข แต่ผมให้ความสำคัญกับวัวมากกว่าสัตว์อื่นมากกว่าลูกเมียด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตาม ถ้ารักวัวเหมือนสัตว์เลี้ยงทั่วไปก็คงไม่ให้มันชนกัน ผมดูแลวัวด้วยความรู้สึกเหมือนเป็นพี่เลี้ยงนักกีฬาต่อสู้มากกว่า

ตัวอย่างที่ 12

การได้เป็นเจ้าของวัวเหมือนเป็นฐานะทางสังคมอย่างหนึ่ง เจ้าของวัวแชมป์เปี้ยนจะมีคนรู้จักมากกว่าสมาชิกสภาเมืองด้วยซ้ำ เวลาเอาวัวไปเดินเล่นก็จะมีคนทัก เด็กที่จูงวัวก็ภูมิใจ อาจารย์ที่ย้ายจากในเมืองมาประจำที่เกาะมักตกใจเมื่อเห็นนักเรียนสาวๆ ถือผ้าเช็ดตัวพิมพ์ชื่อวัว แถมกรีดกรีดวัวเหมือนมันเป็นไอดอล

ตัวอย่างที่ 13

วัวเปรียบเหมือนสมาชิกครอบครัว ถ้าวันหนึ่งเกิดไม่อยู่คงใจหาย สมัยหนุ่มๆ ผมเคยให้ความสำคัญกับวัวมากกว่าครอบครัว แต่เดี๋ยวนี้ไม่แล้ว

ตัวอย่างที่ 15

ผมเลี้ยงวัวชนเพราะชอบ ไม่ใช่เพราะเงิน ยิ่งถ้ามันแข่งชนะก็คงดีใจ เวลาเห็นวัวที่เก่งผมยังรู้สึกหลงใหลวัว การได้เป็นเจ้าของวัวเก่งเป็นความภูมิใจของผม

ผมเคยมีวัวของตัวเองและดูแลวัวคนอื่นในเวลาเดียวกัน ทั้งคู่เหมือนสมาชิกในครอบครัว จินรักเท่าๆ กัน ก่อนการแข่งขันบางทีผมนอนไม่หลับเป็นสัปดาห์ ยิ่งดูวัวก็ยิ่งรักมัน

วัวชนนั้นอีกหน่อยพอแพ้ก็คงถูกขายไปอยู่ที่ไหนสักแห่ง แต่การคบหาเพื่อนหรือความ

สัมพันธ์กับผู้ที่เริ่มจากการชนวัวเป็นสิ่งที่ผมอยากให้ความสำคัญไปตลอดชีวิต

ตัวอย่างที่ 16

ผมช่วยตัดหญ้ามาเลี้ยงวัวตั้งแต่เล็กๆ เลยรู้สึกว่าวัวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต รู้สึกเป็นธรรมชาติที่มีวัวอยู่ใกล้ๆ ถ้าเป็นวัวที่ตัวเองเกี่ยวข้อง ถึงแม้เป็นวัวคนอื่นก็จะมีสำนึกว่าเป็น “วัวของตัวเอง” หากวัวตัวนั้นชนะผมก็ดีใจ วัวทำให้ผมไม่ออกไปจากเกาะ ไม่อย่างนั้นอาจไม่ได้อยู่ที่เกาะแล้วก็ได้

ตัวอย่างที่ 17

ผมออกเงินซื้อมอเตอร์ไซด์ติดตั้งเอง และควัว “ตะอึฟูกังเกียวกะอิฮะทซุหมายเลขหนึ่ง” (大福環境開発 1 号) อยู่ตลอดเวลา มันน่ารักเหมือนเป็นลูกของตัวเอง มอเตอร์ทำให้รู้ความเคลื่อนไหวของวัวในหนึ่งวันและรู้ว่ามันมีสภาพร่างกายเป็นอย่างไร ทั้งยังได้เห็นการใช้ชีวิตในเวลากลางคืนที่ปกติไม่ค่อยมีโอกาสได้เห็นด้วย

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า วัวชนเป็นสัตว์ที่พิเศษแตกต่างจากสัตว์เลี้ยง (pet) ทั่วไป เจ้าของวัวชนจะรักวัวของตัวเองราวกับสมาชิกในครอบครัว หากเป็นวัวที่เก่งด้วยก็จะยิ่งทำให้เจ้าของภูมิใจ เพราะการได้เป็นเจ้าของวัวเก่งถือเป็นฐานะทางสังคมอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ตัวอย่างส่วนใหญ่ยังมองว่า การเลี้ยงวัวชนเหมือนเป็นงานอดิเรก ไม่ได้คิดจะแสวงหากำไรจากวัว⁸ แต่ถึงแม้จะรักและให้ความสำคัญวัวชนเพียงใด เจ้าของวัวบางคนเมื่อมีอายุมากขึ้นหรือมีครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบก็อาจหันไปให้ความสำคัญกับครอบครัวมากกว่าวัว นอกจากนี้ ชาวเกาะโทะกุ-

โนะชิมะมีแนวโน้มที่จะรู้สึกเป็น “เจ้าของวัว” ถ้าได้เกี่ยวข้องกับวัวตัวใดตัวหนึ่งแม้ไม่ได้เป็นเจ้าของจริงๆ และเมื่อวัวดังกล่าวชนะก็จะดีใจเหมือนเป็นชัยชนะของตัวเอง อีกทั้งวัวยังเป็นศูนย์กลางที่ทำให้ผู้คนได้พบปะสังสรรค์ และทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวชาวเกาะให้ผูกพันกับบ้านเกิดไม่คิดจากไปทีอื่นด้วย

5.3.2 ค่าของวัวชน

ตัวอย่างที่ 9

วัวชนมีราคาแพง อย่างต่ำก็ตัวละประมาณ 500,000 เยน ก่อนหน้านี้ผมเคยมีวัวตัวละ 10,000,000 เยน แต่พอแพ้แล้วราคากลับตกเหลือเพียง 1,000,000 เยน ซึ่งผมว่าไร้สาระมาก ตอนนี้กำลังเลี้ยงวัวที่เพิ่งแพ้อยู่ตัวหนึ่งแต่ยังไม่ได้เจรจา เพราะหลังแพ้ใหม่ๆ จะยังตกลงราคายาก ต้องรอสักสองวันก่อน อย่าเพิ่งเอาไปบอกเจ้าของนะ เดี่ยวราคาจะขึ้น วัวตัวนี้มีเชื้อวัวชนพันธุ์โฮลสโตนเลยกระดูกใหญ่ น่าจะมีแรงเยอะ

จังหวะที่จะตัดสินใจขายวัวคือเมื่อเห็นว่า มันไม่สามารถต่อสู้หน้าผู้ชม 2,000 คนได้แล้ว เพราะการปล่อยให้มันแพ้อย่างน่าอายต่อหน้าคนเยอะๆ เป็นอะไรที่น่าสงสารมาก เมื่อแพ้ในสนามแคบๆ สักครั้ง วัวจะกลายเป็นวัวใจเสาะ ถ้าเจอแบบนี้ 2-3 ครั้ง ก็จะต่อสู้ไม่ได้ไปเลย ดังนั้นในช่วงที่ยังชนะอยู่หรือแพ้แค่หนเดียวจึงนับว่ายังใช้ได้ สนามของเกาะโทะกุโนะชิมะมีขนาดเล็กทำให้วัวหมดสภาพได้ง่าย ตรงข้ามกับสนามของโอกินาวาที่ใหญ่กว่า ทำให้วัวได้รับบาดเจ็บทั้งร่างกายและจิตใจน้อยกว่า วัวเลยไม่ค่อยกลัว ฉะนั้นคนโอกินาวาจึงชอบวัวโทะกุโนะชิมะมาก เพราะเคยต่อสู้ในสนามแคบทำให้ใจสู้และคล่องแคล่ว

⁸ แต่ผู้วิจัยได้ฟังจากผู้ให้สัมภาษณ์ด้วยว่า มีบางคนโดยเฉพาะคนหนุ่มๆ จะฝึกวัวของตนให้เก่ง ต่อสู้ชนะบ่อยๆ เพื่อหวังที่จะขายให้ได้ในราคาสูงในขณะที่ยังมีสติการแข่งขึ้นต่อสู้ ทั้งบางคนก็ผลิตลูกวัวชนเพื่อขาย รวมถึงคนที่แอบวางเดิมพันกับวัว เพราะหวังจะชนะพนันได้เงินก้อนใหญ่ด้วย

ตัวอย่างที่ 10

วิวจะเริ่มเรียวแรงถดถอยลงจนจนไม่ได้ตั้งแต่อายุ 15 ปี พอเป็นแบบนี้ก็ต้องขายทั้งเป็นเนื้อ ฉะนั้นวิวชนจึงต้องซื้อขายกันก่อนวิวแก่ วิวระดับโยะโกะสุนะ (横綱) จะมีราคาประมาณ 10,000,000 เยน แต่หากขายเพื่อเอาเนื้อจะได้ราคาเพียง 200,000 เยน

ตัวอย่างที่ 11

เดี๋ยวนี้คนส่วนใหญ่จะขายเมื่อวิวแพ้เพียงครั้งเดียว ไม่ได้หมายความว่าไม่รักวิว แต่ชาวเกาะค่อนข้างเปื่อง่าย เวลาเห็นวิวแพ้แม้สักหนเดียวเจ้าของอาจอยากเลี้ยงวิวตัวนั้นเอาไว้ต่อ แต่ก็จะถูกคนรอบข้างค่อนข้างขอว่า ยังเก็บวิว (ที่แพ้) ไว้อีกหรือ ซึ่งก็ต้องแล้วแต่วิธีแพ้ด้วย นอกจากนี้ยังมีกรณีที่ว่าเจ้าของยังไม่อยากขาย แต่มีคนเข้ามาติดต่อขอซื้อ เพราะคิดว่าพอวิวแพ้แล้วจะตกลงราคาได้ง่ายก็มี

พ่อของผมตั้งใจจะไม่ขายวิว “ฟูกุตะ คิวะมิชิหมายเลขหนึ่ง” (福田喜和道 1 号) แต่จะเลี้ยงไว้เป็นพ่อพันธุ์ไปจนมันตาย วิวมีอายุขัยราว 20 ปี การเลี้ยงดูต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แต่คนที่จะเลี้ยงก็มักผูกพันกับวิวมากกว่าคิดถึงเรื่องเงิน

ไหนๆ ถ้าจะเลี้ยงวิวชนแล้ว วิวเก่งย่อมดีกว่าวิวไม่เก่ง

ตัวอย่างที่ 13

สมัยยังเป็นหนุ่มผมนึกอยากมีวิวเก่งมากกว่าคิดถึงเรื่องเงิน แต่พออายุเข้าวัย 30 ความคิดก็เปลี่ยนไป หันมาคิดเรื่องเงินด้วย ฉะนั้นถึงแม้จะเป็นวิวที่ตัวเองรักแต่เมื่อจำเป็นก็ต้องขาย ความรู้สึกกับการต่อรองซื้อขายเป็นคนละเรื่องกัน อย่างไรก็ตาม พอขายไปแล้วก็ยังนึกถึง ตามไปดูและให้กำลังใจตอนมันแข่ง เวลาเห็นวิวที่วิวแพ้ติดต่อกันหรือบาดเจ็บก็จะรู้สึกเศร้า วิวชนที่จะอยู่รอดคือตัวที่แข็งแกร่ง ถ้าแพ้ต่อเนื่องก็ไร้ค่า หาก

แพ้เพียงครั้งเดียวก็ยังพอรับได้ แต่ถ้าแพ้ 2 ครั้ง 3 ครั้งหรือ 4 ครั้งผมก็จะตัดใจขายไปโดยไม่ลังเล วิวตัวที่แพ้แพ้เมื่อการแข่งขันช่วงปีใหม่ที่ผ่านมามผมก็ขายไปเกาะโอกินาวาแล้ว ความรักที่มีต่อวิวชนจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับผลแพ้ชนะ ถ้าเราடுத்தาคู่แลเลี้ยงดูอย่างดี แล้ววิวกลับเอาแต่แพ้ผมก็จะหงุดหงิด อย่างไรก็ตาม ก็ต้องดูว่าแพ้อย่างไรหรือแพ้ใครด้วย ถ้าแพ้คู่ต่อสู้ที่เก่ง ผมก็ไม่ค่อยใส่ใจมาก เพราะคิดว่าอีกหนอยมันคงชนะ

ตัวอย่างที่ 15

ในกรณีวิวชน ถ้าผสมกันแล้วได้ลูกตัวเมีย ตัวเมียนั้นจะถือว่าแทบไม่มีราคา เพราะวิวตัวเมียเป็นวิวชนไม่ได้ เนื้อวิวชนมีแต่กล้ามเนื้อจึงเหนียวไม่อร่อย ถึงขาย (เป็นเนื้อ) ก็ได้ราคาแค่ 20,000-30,000 เยน วิวเนื้อตัวผู้ถ้าตอนแล้วเนื้อจะนุ่มขึ้น แต่เนื่องจากวิวชนไม่ได้ถูกตอนเนื้อจึงกลายเป็นก้อนกล้ามเนื้อ สมัยก่อนได้ยินว่า พอวิวชนตัวไหนถูกปลดระวางก็จะถูกฆ่าเอาเนื้อไปให้สัตว์ตามสวนสัตว์กิน

ตัวอย่างที่ 16

ผมฝากวิว “จิโยะโนะฟุจิ” (千代の富士) ของตัวเองไว้ให้คนรู้จักเลี้ยง ตั้งใจว่าจะให้ลงแข่งที่โอกินาวาในเดือนมีนาคมปีนี้ ถ้าชนะก็จะเอามันกลับเกาะ (โทะกุโนะฉิมะ) แต่ถ้าแพ้ก็ไม่รู้เหมือนกัน

ตัวอย่างที่ 17

“ตะอิฟูกังเกียวกะอิสะทซุหมายเลขหนึ่ง” (大福環境開発 1 号) เคยเป็นแชมป์เอ็นเอสที่โอกินาวา 2 ครั้ง ผู้จัดการชะวะตะ (澤田社長) ซื้อมันมาเพราะตอนนั้นวิว “ฟูกุตะ คิวะมิชิหมายเลขหนึ่ง” (福田喜和道 1 号) ซึ่งเป็นแชมป์เอ็นเอสของเกาะแข็งแกร่งมากจนหาคู่ต่อสู้ไม่ได้ แต่เดี๋ยวนี้วิวตัวนี้เริ่มแก่แล้วเลยไม่ค่อยให้ซ้อมมาก

แค่ทุกๆ 3 วันจะพาไปสนามออกกำลังกายเสียทีหนึ่ง ผมคงจะให้มันชนอีกปีเดียว จากนั้นก็ตั้งใจจะเลี้ยงไว้เป็นพ่อพันธุ์จนกว่ามันจะตาย

จากตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า โดยทั่วไปราคาของวัวชนจะลดลงเมื่อวัวมีอายุมากขึ้น หรือมีความสามารถในการต่อสู้ลดลง ขณะเดียวกัน หากวัวเริ่มแพ้ราคาก็จะตกลงด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้นส่วนใหญ่เจ้าของก็จะรักวัวน้อยลง เว้นแต่ในกรณีที่มีความสามารถหรือประวัติการแข่งขันเป็นที่ยอมรับจริงๆ วัวตัวนั้นจึงยังคงมีคุณค่าสูงในฐานะพ่อพันธุ์ ได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่ไปจนตาย ตรงข้ามกับวัวชนส่วนใหญ่ที่มักถูกขายไปที่อื่น เช่น โอกินาวา หรือหากต่อสู้ไม่ได้แล้วก็จะถูกขายให้แก่พ่อค้าวัวเพื่อนำไปฆ่าเป็นเนื้อสัตว์ราคาถูก เรื่องนี้อาจฟังดูโหดร้าย แต่บางครั้งเจ้าของก็จำต้องทำทั้งที่ยังรักวัว เนื่องจากถูกกดดันจากคนรอบข้าง เพราะชาวเกาะโทกุโนชิมะมีแนวโน้มจะรู้สึกเหมือนตัวเองถูกหมิ่นศักดิ์ศรีเวลาที่วัวของตนถูกวิจารณ์จากคนอื่นในทางลบ

6. บทสรุป

จากข้อมูลสถิติต่างๆ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เราสามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัวบนเกาะโทกุโนชิมะได้เป็น 2 ประเด็นดังนี้

6.1 ความหมายของวัวแต่ละประเภทในสายตาของชาวเกาะโทกุโนชิมะ

วัวชน เป็นสัตว์เลี้ยงซึ่งเปรียบได้กับงานอดิเรกของผู้มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจดีในระดับหนึ่ง เจ้าของไม่ได้เลี้ยงวัวชนไว้เพื่อหารายได้ เงินค่าลงสนามหรือเงินรางวัลที่ได้รับแทบไม่พอเพียงกับรายจ่ายที่ต้องเสียไป อย่างไรก็ตาม หากวัวชนของตัวเองชนะการแข่งขัน เจ้าของก็จะภูมิใจมี

ความสุข ได้ชื่อเสียง เข้าได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินกับการได้คลุกคลีกับเพื่อนที่รักการชนวัวเหมือนกัน แต่วัวชนจะได้รับความรัก การเลี้ยงดูอย่างดีจากเจ้าของเฉกเช่นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว รวมถึงได้รับประกันว่าจะได้รับการไว้ชีวิตก็ต่อเมื่อทำสถิติการแข่งขันที่ดีให้เจ้าของพอใจ ในทางตรงข้าม เมื่อวัวได้รับบาดเจ็บหรือชนไม่เก่งเริ่มแพ้ติดต่อกัน เจ้าของก็จะผิดหวัง รู้สึกเสียหน้า นำไปสู่การขายวัวตัวนั้นไปในราคาถูกกว่าต้นทุน หรือถ้าไม่มีคนมาซื้อไปแข่งต่อ ก็จะขายให้แก่พ่อค้าวัวเอาไปฆ่าเพื่อชำแหละเอาเนื้อ การเปลี่ยนสถานภาพจาก “สัตว์เลี้ยง” เป็น “ปศุสัตว์” ของวัวชนเช่นนี้ทำให้วัวชนต่างจากสัตว์เลี้ยงทั่วไป เช่น สุนัข แมว และยังเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า แม้ชาวเกาะจะรักและผูกพันกับวัวชนเพียงใด แต่ความจริงแล้วพวกเขาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความรู้สึกศักดิ์ศรีและหน้าตาของตัวเองเกินกว่าจะเลี้ยงวัวชนเป็นสัตว์เลี้ยงไปจนตายโดยปราศจากข้อแม้

วัวผลิต เป็นสัตว์ที่เลี้ยงเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจ ต้องเป็นวัวเนื้อสายพันธุ์ดี ได้รับการลงทะเบียนถูกต้อง วัวผลิตหมายรวมทั้งแม่พันธุ์และลูกวัว แต่ส่วนใหญ่แล้วเน้นที่แม่วัวเพราะมีไว้เพื่อ “ผลิต” ลูกวัวสมชื่อ ส่วนใหญ่จะถูกซื้อมาจากตลาดประมูลวัวขณะยังเป็นลูกวัว และมีบ้างที่ได้มาจากคนรู้จักในสภาพโตเต็มที่แล้ว แม่วัวที่เป็นที่นิยมต้องติดลูกง่าย เมื่อถึงวัย 12-15 ปี ซึ่งจะออกลูกไม่ได้อีก เจ้าของก็จะขายให้พ่อค้าวัวในราคาถูกเพื่อเอาไปฆ่า

วัวเพศผู้ ทั้งวัวชนและวัวผลิตเพศผู้ (ลูกวัว) มีราคาสูง เป็นสิ่งที่ชาวเกาะมองว่าสำคัญ และมีค่ากว่าวัวเพศเมีย

วัวเพศเมีย วัวผลิตจะถูกซื้อขายในตลาดประมูลตั้งแต่ยังเป็นลูกวัวเพื่อนำไปทำแม่พันธุ์ต่อ

วัวชนเพศเมีย (ซึ่งเกิดจากการพยายามผสมพันธุ์วัวชนแต่แทนที่จะได้เพศผู้กลับได้เพศเมียมาแทน) แทบไม่มีราคาค่างวด ถ้าเจ้าของไม่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นแม่พันธุ์วัวชน ก็จะยกให้คนที่ต้องการโดยไม่เสียตาย

6.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพของวัวเมื่อมองในแง่การให้ผลประโยชน์

ถึงแม้ผู้วิจัยจะได้ข้อสรุปเรื่องความหมายของวัวแต่ละประเภทดังในข้อ 6.1 แต่ความหมายหรือสภาพของวัวตัวหนึ่งๆ ก็ใช่ว่าจะเป็นเช่นนั้นไปตลอด ในที่นี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “ผลประโยชน์” มาวิเคราะห์สภาพของวัว ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของวัวกับวัว โดยจะแบ่งเป็น “ผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรม” กับ “ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ”

กรณีวัวชนนั้นอาจมองได้ว่า วัวชนเป็นสัตว์ที่ให้ทั้งผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรมและเชิงเศรษฐกิจแก่เจ้าของ การเลี้ยงวัวชนอย่างรักใคร่ทะนุถนอมราวสมาชิกในครอบครัว การนำวัวชนไปใช้ในประเพณีชนวัว การประเมินคุณค่าของเจ้าของผ่านความเก่งของวัวชนถือเป็นผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรมของวัวชน อย่างไรก็ตามการซื้อขายแลกเปลี่ยนเท่ากับเป็นการมองวัวชนเป็น “สินค้า” ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญในฐานะที่วัวชนมีผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจที่น่าสนใจคือ วัวชนจะมีผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจสูงเมื่อวัวชนตัวนั้นต่อสู้เก่ง ทำชื่อเสียงให้เจ้าของจนเจ้าของรักใคร่ผูกพันมากหรือพูดอีกอย่างได้ว่า มีผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรมสูงด้วย ในทางกลับกัน เมื่อวัวชนเริ่มมีอายุหรือต่อสู้

ไม่ได้ดี ผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรมก็จะลดลงซึ่งจะสัมพันธ์กับผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ เพราะราคาของวัวชนตัวนั้นจะตกลงอย่างรวดเร็วด้วย

ส่วนวัวผลิตนั้นให้ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว วัวผลิตมีหน้าที่เพียงแค่วัวผลิตลูกให้เจ้าของขายเพื่อสร้างรายได้หรือเลี้ยงเป็นวัวชน จึงไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ในฐานะผู้ให้ผลประโยชน์เชิงวัฒนธรรมมากไปกว่าการเป็นปศุสัตว์ที่ถูกใช้ประโยชน์โดยมนุษย์ เพราะไม่ได้สร้างชื่อเสียงหรือความภูมิใจให้เจ้าของเป็นพิเศษเช่นวัวชน และเมื่อมองปัจจัยด้านเพศของวัวจะพบว่า วัวเพศผู้จะให้ผลประโยชน์ทั้งเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจมากกว่าวัวเพศเมียไม่ว่าจะเป็นวัวชนหรือวัวผลิต แสดงให้เห็นว่า การให้ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ (การผลิตลูกวัวผลิต) และวัฒนธรรม (การผลิตลูกวัวชน) ให้แก่เจ้าของของวัวเพศเมียไม่ได้ส่งผลให้วัวเพศเมียมีความหมายมากขึ้นในสายตาของชาวเกาะโทะกูโนะชิมะเลย

อย่างไรก็ตาม การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัวบนเกาะโทะกูโนะชิมะนั้น นอกจากศึกษาผ่านประเพณีการชนวัวและการเลี้ยงวัวเพื่อจำหน่าย ยังควรศึกษาถึงเปลี่ยนแปลงของรูปแบบความสัมพันธ์ในเชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการใช้แรงงานวัวในการทำน้ำตาล การขนส่ง การคมนาคมในอดีต ทั้งยังมีความเชื่อที่เกี่ยวกับวัวและการชนวัวสืบทอดมาในปัจจุบันค่อนข้างมาก เช่น การเลือกวันในการเหลาเขาวัวชน การนำงูพิษไปวางไว้ในคอกวัวก่อนลงแข่ง ฯลฯ ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้ผู้วิจัยจะได้นำมาพิจารณาในโอกาสต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

- 名越佐源太(1850-1855)『南島雑話』(鹿児島県立大島高等学校南島雑話クラブ訳 野尻純一・入佐一俊編 1997『挿絵で見る「南島雑話」』(奄美文庫5) 奄美文化財団
坂井友直(1917)『徳之島小史』(坂井友直編著1993『奄美郷土史選書』第1巻国書刊行会)
文英吉著・松田幸治編(1982)「民謡にみる闘牛」松田幸治編『徳之島の闘牛』南國出版
米川正雄(1982)「徳之島闘牛の歴史と変遷」松田幸治編『徳之島の闘牛』南國出版
坂井友直編著(1992)「徳之島小史」『奄美郷土史選書』第1巻 国書刊行会
名越佐源太著 鹿児島県立大島高等学校南島雑話クラブ訳 野尻純一・入佐一俊編
(1997)『挿絵で見る「南島雑話」』(奄美文庫5) 奄美文化財団
松山光秀 (2004)『徳之島の民俗』1・2 未来社
菅豊 (2009)「動物と現代社会」菅豊編『人と動物の日本史』(3動物と現代社会) 吉川弘文館

วารสาร

- 石井幹 1989「日本の闘牛ー1」『畜産の研究』43 (12) 巻 養賢堂 19-22頁
1990a「日本の闘牛ー2」『畜産の研究』44 (1) 巻 養賢堂 31-35頁
1990b「日本の闘牛ー3」『畜産の研究』44 (2) 巻 養賢堂 19-23頁
曾我享1991「徳之島における闘牛の飼育と、その分類・名称・売買の分析ー人々はいかに闘牛を楽しんでいるかー」『日本民俗学』通号第188号 日本民俗学会 1-49頁
山田直巳2004「闘牛の社会経済的考察ー徳之島社会研究への予備的アプローチー」『民俗学研究所紀要』第28集 成城大学民俗学研究所 194-217頁
N.Ishikawa. (2008). *A Study on the Continuation of Bullfighting in Japan*. The Oxford-Kobe Environment Seminar, The Environment Histories of Europe and Japan, 271-275.

